

BRAK SA ELEMENTOM INOSTRANOSTI

REZIME: Porodičnopravni odnosi sa stranim elementom predstavljaju jednu od najučestalijih i najvažnijih oblasti međunarodnog privatnog prava. Razvoj međunarodnog saobraćaja, korišćenje Interneta, engleskog kao svetskog jezika, izjednačavanje stranih i domaćih državljana u sticanju većine prava, samo su neki od faktora koji su uticali na intenzitet kretanja ljudi preko granica ne samo u susedne zemlje već i u geografski udaljene krajeve u kojima važe različite norme i shvatanja.

U regulisanju porodičnopravnih odnosa kulturno nasleđe i verska shvatanja u pojedinim zemljama imaju snažan uticaj, što ima za posledicu značajne razlike u porodičnopravnim normama. Međutim, iako ne postoji snažan interes za unifikacijom pravila ponašanja u oblasti porodičnih odnosa sa elementom inostranosti, kao na primer u oblasti kupoprodaje i drugih ugovora na koje se oslanja međunarodni promet dobara, ima pokušaja da se, makar u određenom regionu ujednače porodičnopravna pravila. Do približavanja normi dolazi u Povelji OUN, Univerzalnoj deklaraciji o pravima čoveka, Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima, Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda sa tendencijom smanjenja neravnopravnosti polova, diskriminacije dece rođene van braka, omogućavanja i olakšavanja razvoda braka i sl.

Ljudski razvoj prati i smanjenje kulturnih i psiholoških inhibicija da se stupi u brak sa osobom drugačije nacionalnosti, vere ili rase. Sve to doprinosi učestalom nastajanju porodičnopravnih odnosa koji se vezuju za više država i broja pravnih pitanja koja nastaju iz takvih odnosa, jer i pored određenih približavanja, ostaje konstatacija da su razlike među porodičnopravnim propisima pojedinih zemalja i dalje značajne, te da neće brzo nestati.

Ključne reči: brak sa elementom inostranosti, međunarodno porodično pravo, ZMPP, izigravanje zakona u međunarodnom porodičnom pravu

* Docent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad

** Asistent na Pravnom fakultetu za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad

Brak u evropskim pravnim sistemima

Porodični zakon Srbije sadrži definiciju braka u članu 3, stav 1:

„Brak je zakonom uređena zajednica života jedne žene i jednog muškarca“.¹

U jednom broju evropskih zemalja specifičnim zakonima je regulisana zajednica lica istog pola, dok se u drugim vode parlamentarne debate o ovom pitanju. Ovakva regulative postoji u skandinavskim zemljama (Švedskoj, Norveškoj, Danskoj, Finskoj, Islandu), Holandiji, Belgiji, Francuskoj, Nemačkoj, Engleskoj i Velsu, Švajcarskoj, Španiji, Češkoj, Mađarskoj, Hrvatskoj i Sloveniji.

Različitost polova nije materijalni uslov za zaključenje braka u Holandiji, Belgiji i Španiji. Izmenama Zakona o registrovanom partnerstvu koje su stupile na snagu 2001. godine u Holandiji se dozvoljava istopolni brak, odnosno uvedena je mogućnost građanske ceremonije zaključenja braka pred matičarem i za lica istog pola. Mogućnost sklapanja istopolnog braka, međutim, izazvala je problem koji se odnosi na religijska ubeđenja i prigovor savesti lica koja su nadležna da sklope takav brak. Zakon ne sadrži rešenje za religijski prigovor matičara, te je rešavanje ovog problema ostavljeno opštinama. Brak mogu zaključiti lica sa holandskim državljanstvom ili trajnim boravištem u Holandiji. Dozvoljena je i mogućnost adopcije dece čije je boravište u Holandiji.

U Švedskoj od 2003. godine registrovani partner može tražiti da usvoji dete drugog partnera, par koji živi u registrovanom partnerstvu može tražiti da zajednički usvoji dete (takođe i dete iz inostranstva), a može dobiti i specijalno zajedničko staranje nad detetom.

Pojedine zemlje (Hrvatska, Portugalija) usvajaju concept *de facto* istopolne vanbračne zajednice čije postojanje proizvodi pravne posledice, iako nije nastala u formalnoj proceduri, nego samo na osnovu saglasnosti partnera, dakle *solo consensu*.

U porodičnom pravu je od izuzetnog značaja pitanje da li lica koje je promenilo pol ima pravo da sklopi brak. Zemlje koje dozvoljavaju promenu pola uglavnom omogućavaju i sklapanje braka. Tako u Holandiji transseksualci mogu zasnovati brak na osnovu sudske odluke, a posle promene pola u potvrdi o rođenju (npr. transseksualac koji je postao žena, iako se rodio kao muškarac, može sklopiti brak sa muškarcem i obrnuto). U domaćem pravu ne postoji nikakvo uputstvo matičaru kojim bi se uredilo postupanje u slučajevima promene pola.

Brojna pitanja se otvaraju u pogledu uspostavljanja roditeljstva putem veštačke oplodnje kod istopolnih i transseksualnih parova, što pokazuje bogata praksa Evropskog suda.²

U pozitivnom uporednom pravu značajnu predbračnu formalnost predstavlja sprovođenje medicinskih ispitivanja. Zdravstvena ispitivanja pre sklapanja braka,

¹ Porodični zakon, Službeni glasnik Srbije, br. 18/05

² Kovaček-Stanić G., Porodično pravo, Pravni fakultet, Novi Sad, 2007. god., str. 73.

usled pojave i učestalosti infekcije HIV virusom, danas dobijaju na praktičnom, pa shodno tome i na pravnom značaju. U nekim pravima su medicinska ispitivanja obavezna za buduće supružnike (Francuska), dok se u drugim ispitivanja sprovode ako o tome postoji sporazum supružnika (Rusija, gde su medicinska ispitivanja, medicinsko-genetička pitanja i pitanja planiranja porodice besplatna).

Brak u šerijatskom pravu

Dakle videli smo da se različitost polova kao uslov za zaključenje braka ne traži u svim zemljama. Isto je i sa drugom bitnom odrednicom člana 3 stav 1 Porodičnog zakona Srbije – monogamijom. U zemljama sa snažnim uticajem islamske religije dozvoljena je poligamija – brak sa najviše četiri zakonite žene. Iz načela poligamije proističu i druga dejstva braka koja se razlikuju od kontinentalnog i anglosaksonskog zakonodavstva. Poligamija ukazuje da ravnopravnost supružnika ne postoji, kao ni obaveza vođenja zajedničkog života, dok je u našem pravu vođenje zajedničkog života jedan od konstitutivnih elemenata braka, i ujedno, razlog čije nepostojanje dovodi do apsolutne ništavosti. Ravnopravnost kao osnovno načelo bračnog prava monogamnih sistema za sobom povlači i (slobodni) izbor rada i zanimanja, (zajedničko) vođenje domaćinstva, (slobodni) izbor prezimena, (sporazumno) određivanje mesta stanovanja, obavezu međusobnog izdržavanja (u šerijatskom pravu isključiva je obaveza muža da izdržava ženu). Zaključenje braka u šerijatskom pravu stvara za ženu obaveze lične i prava imovinske prirode koja su u korelaciji sa muškarčevim pravima i obavezama. S obzirom na ugovorni koncept braka, određeni autori postavljaju pitanje primene instituta obligacionog prava, a tek potom instituta bračnog prava.³

Dok mnogi porodični zakoni ne predviđaju neverstvo kao brakorazvodni uzrok, za telesno neverstvo Kuran predviđa smrtnu kaznu kamenovanjem. Zaključenjem braka u šerijatskom pravu muž stiče pravo da kontroliše ženino ponašanje i kretanje, te joj može zabraniti da izađe iz kuće i posećuje određena mesta, veselja i događaje. Član 197. stav 2 tačka 5 Porodičnog zakona Srbije kaže da je (između ostalog) nasilje u porodici „*ograničavanje slobode kretanja ili komuniciranja sa trećim licima*“⁴.

Različita su tumačenja Kurana u pogledu prava muža da telesno kažnjava neposlušnu ženu. Međutim, u jednom delu Kuran kaže: „*Vi možete ukoriti neposlušne žene, možete ih lišiti bračne milosti, možete ih istući, ali čim vam se pokore ne tražite više svađe*“.⁵ Dok Porodični zakon Srbije propisuje sledeće:

³ Vidi Novaković Uroš, Dejstva braka na lične odnose supružnika u šerijatskom pravu, Pravni život, Pravo i međunarodne integracije, tom II, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2008. god., str. 514.

⁴ Porodični zakon, Službeni glasnik Srbije, br. 18/05

⁵ Prema Novaković Uroš, Dejstva braka na lične odnose supružnika u šerijatskom pravu, Pravni život, Pravo i međunarodne integracije, tom II, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2008. god., str. 505.

*„Nasiljem u porodici.. smatra se naročito nanošenje ili pokušaj nanošenja telesne povrede..“*⁶ (član 197 stav 2 tačka 1).

Napominjemo da šerijatsko pravo u savremenim uslovima sve više gubi imperativnost pravila sadržanih u Kuranu, Hadisu i drugim svetim izvorima islama. Međutim, prožimanje monogamno-ravnopravnim elementima nije isto u svim islamskim zemljama i zavisi od društveno-političkog sistema date države. Neke islamske države značajno su reformisale odnose supružnika, dok su druge, ostale verne tradicionalnim bračnim pravilima.

Praktični problemi i rešenja ZMPP

Razlike između pojedinih zakonodavstava javljaju se i u proceni da li duševna bolest predstavlja apsolutnu smetnju za zaključenje punovažnog braka, koji je uzrast neophodan da bi se brak mogao zaključiti, koji stepen pobočnog krvnog srodstva predstavlja bračnu smetnju i dr. Postoje razlike i u pogledu smetnji. Nemačka je, na primer, poznavala smetnju prema kojoj brak nisu mogli da zakluče preljubnici: lice koje se razvelo zbog preljube nije moglo da zaključi brak sa osobom sa kojom je izvršilo preljubu.

Stoga se postavlja pitanje koja pravna pravila treba primeniti kada su lica koja zaključuju brak različitog državljanstva. Da li će, na primer, matičar u Novom Sadu zaključiti brak između državljanina Saudijske Arabije, koji već ima zakonitu ženu i državljanke Grčke. Saudijska Arabija spada u krug država koje dozvoljavaju brak sa najviše četiri žene, što nije slučaj sa grčkim zakonodavstvom. Opet, brak se ne zaključuje na teritoriji pomenutih država, a matičar u Srbiji poštuje princip suverene jednakosti država i njihovih zakonodavstava. Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja (u daljem tekstu: ZMPP) u članu 32 stav 1 propisuje:

*„U pogledu uslova za zaključenje braka, merodavno je, za svako lice, pravo države čiji je ono državljanin u vreme stupanja u brak.“*⁷

Znači, uslovi se cene za svako lice po njegovom pravu, odnosno usvojen je princip distributivne kumulacije. U pogledu uslova za zaključenje braka uporedno međunarodno privatno pravo poznaje i druga rešenja, kao merodavno pravo određuje se pravo mesta zaključenja braka što predstavlja jednostavno koliziono rešenje budući da nadležni organ primenjuje domaće pravo koje najbolje poznaje i eliminiše problem kvalifikacije između materijalnih i formalnih uslova za zaključenje braka, ali otvara vrata izigravanju zakona omogućavajući zaključivanje brakova protivno uslovima koje propisuju personalna prava budućih bračnih partnera. Prihvatanje personalnog prava budućih bračnih partnera je znatno

⁶ Porodični zakon, Službeni glasnik Srbije, br. 18/05

⁷ Zakon o rešavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja, Službeni list SFRJ, br. 43/82, 72/82 i 46/96

šire prihvaćen princip, s poznatom dilemom da li primat dati državljanstvu ili domicilu.

Pored principa distributivne kumulacije koji u teoriji, kao i praksi, ima više pristalica, kolizione norme pojedinih zakona upućuju na primenu principa obične kumulacije prema kome i verenik i verenica moraju ispunjavati materijalne uslove za zaključenje braka u oba merodavna prava. Državljanica Grčke ispunjava uslove za zaključenje braka u oba prava, što nije slučaj sa državljaninom Saudijske Arabije koji usled postojanja bračnosti ne ispunjava uslove po grčkom pravu.

Prema principu distributivne kumulacije matičar će materijalne uslove za Sudijca ceniti prema pravu njegovog državljanstva (koje dozvoljava brak), a materijalni uslovi za Grkinju ceniće se po pravu njenog državljanstva (koje, takođe, dozvoljava brak). Distributivna primena *lex nationalis*-a verenika i *lex nationalis*-a verenice dovela bi do zaključenja braka u kome bi Grkinja bila druga žena Sudijca. Možemo pretpostaviti da je intencija grčkog zakonodavca išla dalje od toga da spreče da državljanka Grčke, koja je već u braku, zaključi i drugi brak. Verovatno je namera zakonodavca bila da onemogući da državljani Grčke zaključuju brakove sa osobama koje su već u braku, bez obzira na to što državljanka u ovom slučaju nije u braku, i bez obzira da li nacionalni zakon njenog verenika dozvoljava ili ne dozvoljava poligamiju. Upravo zato naš zakonodavac u članu 32 stav 2 vrši „korekciju“ i dopunu principa distributivne kumulacije primene dva *lex nationalis*-a upućujući na primenu dela *lex fori*:

„I kad postoje uslovi za zaključenje braka po pravu države čiji je državljanin lice koje želi da zaključi brak pred nadležnim organom Savezne Republike Jugoslavije, neće se dozvoliti zaključenje braka ako, u pogledu tog lica, postoje po pravu Savezne Republike Jugoslavije smetnje koje se odnose na postojanje ranijeg braka, srodstvo i nesposobnost za rasuđivanje.“⁸

Smatra se da je zakonodavac time precizirao javni poredak u materiji koja se odnosi na zaključenje braka, ali ne i odredio granice mogućeg pozivanja na javni poredak, te da se nadležni organ može i u drugim relevantnim slučajevima pozvati na njega (npr. maloletstvo).

Matičar u Novom Sadu, dakle, neće dozvoliti zaključenje braka Sudijca i Grkinje, budući da na strani verenika postoji smetnja iz člana 32 stav 2 ZMPP (postojanje ranijeg braka), iako prema *lex nationalis*-u ispunjava uslove za zaključenje braka.

Koliziona prava mnogih država, kao i naše, u pogledu materijalnih uslova za zaključenje braka, pored personalnog prava verenice i verenika predviđaju i merodavnost *lex fori* ili dela *lex fori* radi izbegavanja šepajućih brakova (*matrimonia claudicans*). Ovim rešenjem se nastoji izbeći sklapanje brakova koji ne bi bili valjani u sredini jednog od bračnih partnera.

⁸ Isto

Primena *lex fori* ne javlja se samo u prohibitivnom, već i permisivnom obliku u nekim pravima, tj. pozivanjem na javni poredak dozvoljava se zaključenje braka, iako se prema merodavnom pravu taj brak ne bi mogao zaključiti (npr. u slučaju verenika i verenice koji su različite rase).

Kod zaključivanja brakova sa elementom inostranosti prisutan je i problem kvalifikacije. Postoje, naime, određena pitanja koja se u nekim pravima kvalifikuju kao problemi forme braka, dok se ista pitanja prema drugim pravima shvataju kao materijalni uslovi za zaključenje braka. Tako se, na primer, u Engleskoj saglasnost roditelja za stupanje u brak maloletnika smatra pitanjem forme braka, dok je u Francuskoj jedan od materijalnih uslova za zaključenje braka. Da li će se neka činjenica kvalifikovati kao materijalni uslov za sklapanje braka ili pitanje forme određuje spram kog prava će se vršiti njeno vrednovanje.

Osnovno koliziono rešenje u pogledu forme braka sa elementom inostranosti - *lex loci celebrationis*, izraženo je u članu 33 ZMPP:

„Za formu braka merodavno je pravo mesta gde se brak zaključuje.“⁹

Nadležni organ pri zaključivanju brakova, znači, postupa na isti način – po pravu svoje države bez obzira da li se pred njim nalaze verenici koji su domaći ili strani državljani. Neka zakonodavstva poznaju i *lex nationalis* kao alternativno rešenje za slučaj brakova stranih državljana koji se zaključuju na teritoriji domaće države.

S obzirom da je u uporednom pravu široko prihvaćeno pravilo *lex loci celebrationis* ono važi kao osnovno pravilo i za priznanje brakova zaključenih u inostranstvu na osnovu maksime „brak punovažan u mestu zaključenja, punovažan je svuda“. Tako dva državljana Srbije sa prebivalištem u Srbiji mogu da zaključe brak u verskoj formi u inostranstvu, koji će biti priznat u Srbiji kao punovažan ukoliko je punovažan po pravu mesta u kome je zaključen, iako u Srbiji brak može punovažno biti zaključen samo u građanskoj formi. Prema Konvenciji o izdavanju nekih izvoda iz matičnih knjiga namenjenih inostranstvu (1956) i Konvenciji o izdavanju izvoda iz matičnih knjiga na više jezika (1976), izvodi kojima se konstatuje venčanje, ako su izdati shodno Konvenciji, imaju istu dokaznu snagu kao i izvodi iz matičnih knjiga domaće zemlje, te se primaju na teritoriji svake države bez overavanja.¹⁰ Ukoliko nema mesta primeni Konvencije, priznanje inostranog braka zavisi od priznanja dokazne snage stranih javnih isprava, što domaći organ obavlja po propisima o legalizaciji stranih javnih isprava u međunarodnom prometu i o dokaznoj snazi stranih javnih isprava. Domaći nadležni organ ne može, znači, da se izjašnjava o izigravanju domaćih propisa pred inostranim organom, niti uskratiti priznanje braka prilikom njegove registracije iz tog razloga. Priznanje inostranog braka državljana Srbije biće uskraćeno samo ukoliko bi

⁹ Isto

¹⁰ Varadi T., Bordaš B., Knežević G., Pavić V., Međunarodno privatno pravo, Službeni glasnik, Beograd, 2007. god., str. 299.

pravo koje je bilo primenjeno prilikom zaključenja tog braka u konkretnoj formi bilo u suprotnosti sa javnim poretom Srbije.

Iz razloga *favor matrimonii* i *favor validatis*, neki pravni sistemi predviđaju dopunska, alternativna pravila u pogledu priznanja inostranih brakova. Tako, na primer, italijansko pravo za formalnu punovažnost propisuje primenu bilo mesta zaključenja, bilo prava državljanstva jednog od budućih bračnih partnera ili prava mesta zajedničkog boravišta u vreme zaključenja braka.

Izigravanje zakona

Razlike koje, kako smo videli, postoje u nacionalnim pravnim sistemima privatnog prava, kolizionim normama i normama o sudskoj nadležnosti predstavljaju izazov za pojedince da smišljenim menjanjem inostranog elementa ili njegovim unošenjem u činjenično stanje ishode primenu drugog prava, umesto prava koje bi bilo merodavno. Kombinovanjem i manipulacijom činjenicama koje predstavljaju tačke vezivanja, provlačeći se kroz okvire koje postavlja nacionalni zakonodavac, spretni pojedinci, odnosno njihovi pravni savetnici, usmeravaju pravac kolizionih normi ka željenom supstancijalnom pravu u slučajevima u kojima je autonomija volje isključena. Rešavanje složenih kombinacija sa inostranim elementom osloncem na slovo kolizione norme, ali protivno *ratio legis* neki autori porede sa partijom šaha (M. Stanivuković, M. Živković) ili pak svojevrsnom pravnom alhemijom (P. Louis-Lucas). Nesumnjivo, reč je o sofisticiranom vidu izigravanja zakona koji se može ostvariti samo u razvijenim sistemima međunarodnog privatnog prava, u kojima sudovi nisu skloni zanemarivanju elementa inostranosti. Najčešći su slučajevi izigravanja zakona u oblasti porodičnih odnosa i statusa pravnih lica.

Istorija ustanove izigravanja zakona u međunarodnom porodičnom pravu, koja je bogata i zanimljiva, beleži primere promene domicila, državljanstva i sl. radi izbegavanja nazadnih normi koje nisu bile u skladu sa promenjenim shvaćanjima i potrebama ljudi, kao što su npr. zabrane sklapanja brakova između pripadnika različitih rasa ili veroispovest, te omogućavanja primene progresivnijih prava. Učestalost izigravanje nekog propisa, svakako, treba da ukaže domaćem zakonodavcu na eventualnu potrebu korekcije odnosne norme.

Brojni su primeri izigravanja nehumanih zabrana za sklapanje braka, ali nije ništa manji broj onih koji su nastojali da izbegnu norme određenog prava u suprotnom cilju – radi razvoda braka. Motivi organa pred kojima se sklapaju ili razvode brakovi nakon veštački stvorene tačke vezivanja nisu ni najmanje romantični. U pojedinim provincijama Meksika ili federalnim jedinicama SAD prihodi od „brakorazvodnog turizma“ predstavljaju značajnu stavku u strukturi nacionalnog dohotka. Putem Interneta se sa lakoćom mogu pronaći agencije koje nude informacije, usluge i putne aranžmane pojedincima koji žele svoj brak da okončaju razvodom na brži način i pod lakšim uslovima od onih koji su propisani

u pravu država čiji su oni građani (npr. razvod nije dozvoljen na Malti, u Čileu, na Filipinima, u Paragvaju). Tako je u Nevadi i na Devičanskim ostrvima potreban boravak od šest nedelja, u Meksiku 72 sata, odnosno tri dana, a u Dominikanskoj Republici dovoljan je jednodnevni boravak, da bi se uspostavio fiktivan domicil i stvorili uslovi za primenu liberalnijih prava.

Tokom XVIII i XIX veka znatno liberalnije norme za sklapanje braka u Škotskoj, u odnosu na one koje su važile u susednoj Engleskoj, pretvorile su granično škotsko mesto Gretna Grin u poprište izigravanja zakona. Za primenu škotskih normi u odnosima sa stranim elementom, u to vreme, bila je dovoljna činjenica da se brak sklapa u Škotskoj. Matične knjige nisu najurednije vođene u Gretna Grinu, ali ni prema podacima koji su ostali zabeleženi broj godišnje sklopljenih brakova nije bio manji od 300–400. Naknada je uglavnom odmeravana prema finansijskim mogućnostima verenika.

Poznati su i tkz. mađarski brakovi, sklapani u drugoj polovini XIX veka u Erdelju, delu tadašnje Mađarske. Mnogi austrijski građani su primili mađarsko državljanstvo i evangelističku veru kako bi razveli brak, koji je bio nerazrešiv prema austrijskom pravu, i zaključili drugi sa novim partnerom.

Najčuveniji pojedinačni slučaj izigravanja prava, zbog društvenog ugleda i značaja učesnika u sporu, koji je skrenuo pažnju na problem *fraus legis* u međunarodnom privatnom pravu je slučaj belgijske grofice Valentine Karaman Šimej koja se 1861. godine udala za generala princa Pola Bofrmona i postala princeza Bofrmon. Po tadašnjim zakonima obeju država, grofica je zaključenjem braka izgubila svoje ranije i stekla francusko državljanstvo svoga muža. Kada je princeza nakon izvesnog vremena, nezadovoljna zajedničkim životom htela da zatraži razvod braka sa razočarenjem je otkrila da je francusko pravo toga doba zabranjivalo razvod braka, a za pitanje dopuštenosti razvoda braka francuske kolizione norme upućivale su na primenu nacionalnog prava bračnih drugova. Nakon odluke Apelacionog suda u Parizu iz 1874. godine o rastavi od stola i postelje, princeza živi odvojeno od muža u Francuskoj. Potom sa decom odlazi u inostranstvo i posle devet meseci naturalizacijom stiče državljanstvo vojvodstva Saxon-Altenburg, prema čijem pravu se odluka o rastavi od stola i postelje smatrala ekvivalentnom odluci o razvodu. Prema izdejstvovanom merodavnom saksonskom pravu princeza je dobila razvod od princa Bofrmona i sedam dana kasnije u Berlinu zaključila građanski brak, a potom i crkveni u Drezdenu sa Žoržom Bibeskom, rumunskim princom. Princeza je zaključenjem drugog braka, u skladu sa pravima obeju zainteresovanih država, izgubila državljanstvo vojvodstva Saxon-Alterburg i stekla rumunsko državljanstvo. Na zahtev njenog prvog muža Apelacioni sud u Parizu je 17. jula 1876. godine poništio naturalizaciju i drugi brak proglasio ništavim i bez dejstva u Francuskoj. Apelacioni sud je, takođe, opozvao odluku o poveri dece princezi i odlučio da obe ćerke budu predate princu Bofrmonu, u suprotnom princeza je bila dužna da plati visok iznos naknade štete koji se izračunavao po dnevnoj osnovici. Kako princeza nije postupila po

naredbama suda princ Bofrmon je postao poverilac skoro 900.000 franaka. Kako imovina koju je princeza posedovala u Francuskoj nije bila dovoljna za namirenje duga, princ je pokrenuo postupak u Belgiji i uspeo da zapleni neke delove nje-ne imovine. Međutim, belgijski sud je 1880. godine odlučio da je naturalizacija punovažna, kao i njen drugi brak sa princom Bibeskom, te je odbio da prizna svojstvo izvršnosti francuskim odlukama, poništio odluke o zapleni princezine imovine u Belgiji i obavezao princa Bofrmona da princezi naknadi štetu i troškove postupka u visini od 15.000 franaka. Iste godine Apelacioni sud u Briselu nije priznao punovažnost drugog braka, dok se belgijski Kasacioni sud u svojoj odluci donetoj dve godine kasnije nije izjašnjavao niti o punovažnosti drugog braka niti o pitanju sukoba državljanstava.

Slavna operaska diva, Marija Kalas se, nakon upoznavanja grčkog brodovlasnika Aristotela Onazisa i bezuspešnih pokušaja da se razvede od italijanskog industrijalca Meneginija, na savet advokata odriče američkog državljanstva kako bi, budući da je imala dvojno državljanstvo, izdejstvovala primenu grčkih propisa koji su predviđali nepunovažnost braka grčkih državljana zaključenih u bilo kojoj formi osim u onoj propisanoj u Grčkoj.

Zaključak

Tehnički napredak je učinio jednostavnim putovanja i u geografski udaljene krajeve, a opšta prihvaćenost engleskog jezika i korišćenje Interneta olakšalo je komunikaciju među ljudima. Ljudska svest se razvijala u pravcu priznanja izvesnih prirodnih prava kao univerzalnih, bez obzira na rasu, pol, nacionalnu pripadnost, verska ubeđenja, državljanstvo i sl. Pretvaranje Zemlje u „globalno selo“ uz smanjenje psiholoških i pravnih prohibicija učinili su učestalim zaključivanje brakova među licima različitog državljanstva. Prihvatanje različitih rešenja u pogledu regulisanja porodične materije u nacionalnim zakonodavstvima, kao i različitih tački vezivanja u kolizionim normama koje vode do drugačijih pravnih posledica, ljudska domišljatost i želja za profitom učinili su propise međunarodnog porodičnog prava često izigranim. Jedan od načina sprečavanje pomenute pojave je unifikacija nacionalnih propisa, za kojom ne postoji snažan interes kao, na primer, u domenu međunarodne kupoprodaje i privrednih ugovora. Aktivnosti Haške konferencije za međunarodno privatno pravo usmerene su ka rešavanju navedenih problema. Konvencija o građanskopravnim aspektima međunarodne otmice dece iz 1980. godine koju je do sredine 2006. godine ratifikovalo 77 država predstavlja jednu od najuspešnijih haških konvencija i potvrdu da unifikacija porodičnopravnih pravila nije nemoguća, te da pravo odgovara na nove pojave u društvu ostajući verno rimskoj tradiciji:

„Ius est ars boni et aequi“ (Pravo je veština dobrog i jednakog).¹¹

¹¹ Malenica A., Rimsko pravo, Autor, Novi Sad, 1999. god., str. 103.

Assist. Prof. Radica Šipovac, Ph.D.

Faculty of Law, The Univesity of Business Academy, Novi Sad

Snežana Prelević, MA

Assistant on Faculty of Law, The Univesity of Business Academy, Novi Sad

Marriage with a foreign element involved

A b s t r a c t

Family law relationships with a foreign element being involved represent one of the commonest and most important areas of the international private law. The development of the international transport, the usage of the Internet and English as the world language, the equalization of foreign and local citizens in gaining most rights are only some factors influencing the intensity of people's movements across the border not only to neighbouring countries but also to geographically further regions with different rules and attitudes.

In certain countries cultural inheritance and religious comprehensions have a strong influence on regulating the family law relationships, so we have considerable differences in the matter of family law rules. However, in spite of the fact there is no strong interest in the unification of the rules of behaviour in the field of family relations with a foreign element being involved, like it is the case with sale and other kinds of contract on which the international turnover of goods is relied, there are some attempts of equalizing of family law rules at least in a particular region. We can talk about certain advances of rules in the UN Charter, the Universal declaration of human rights, the European convention for protection of human rights and basic freedom, with a tendency of decreasing of sex unequalness, the discrimination of the children born out of marriage, enabling and releasing of the divorcing process and other similar processes.

Human development is followed by decreasing of cultural and psychological inhibitions to enter into marriage with a person of different nationality, religion or race. All these things contribute to frequent creating of family law relationships being bound with many countries and legal issues arising from such relations. For, besides certain advances, we can conclude that there are considerable differences among family law regulations of certain countries and that they will not disappear so quickly.

Key words: marriage with the foreign element, the international family law, ZMPP, getting around a law concerning the international family law.

Literatura

1. Varadi T., Bordaš B., Knežević G., Pavić V., *Međunarodno privatno pravo*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
2. Stanivuković M. i Živković M., *Međunarodno privatno pravo*, Službeni list SCG, Beograd, 2004.
3. Jezdić M., *Međunarodno privatno pravo*, Zavod za izdavanje udžbenika Socijalističke Republike Srbije, Beograd, 1963.
4. Kovaček-Stanić G., *Porodično pravo*, Pravni fakultet, Novi Sad, 2007.
5. Malenica A., *Rimsko pravo*, Autor, Novi Sad, 1999.
6. Matić Ž., *Kratak pregled nekih osnovnih teoretskih i praktičnih pitanja unifikacije međunarodnog privatnog prava u radu Haške konferencije za međunarodno privatno pravo*, Sastanak stručnjaka i naučnih radnika iz oblasti međunarodnog privatnog prava, Beograd, 1976.
7. Novaković Uroš, *Dejstva braka na lične odnose supružnika u šerijatskom pravu*, Pravni život, Pravo i međunarodne integracije, tom II, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2008.
8. Pak M., *Međunarodno privatno pravo*, Službeni list SRJ, Beograd, 2000.
9. Salma J., *Odgovornost za izigravanje prava*, Zbornik radova, XVIII/1-3, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 1984.
10. Stanivuković M., *Praktikum za međunarodno privatno pravo*, Pravni fakultet u Novom Sadu, Novi Sad, 2004.
11. <http://www.projuris.org>, 21.02.2009.